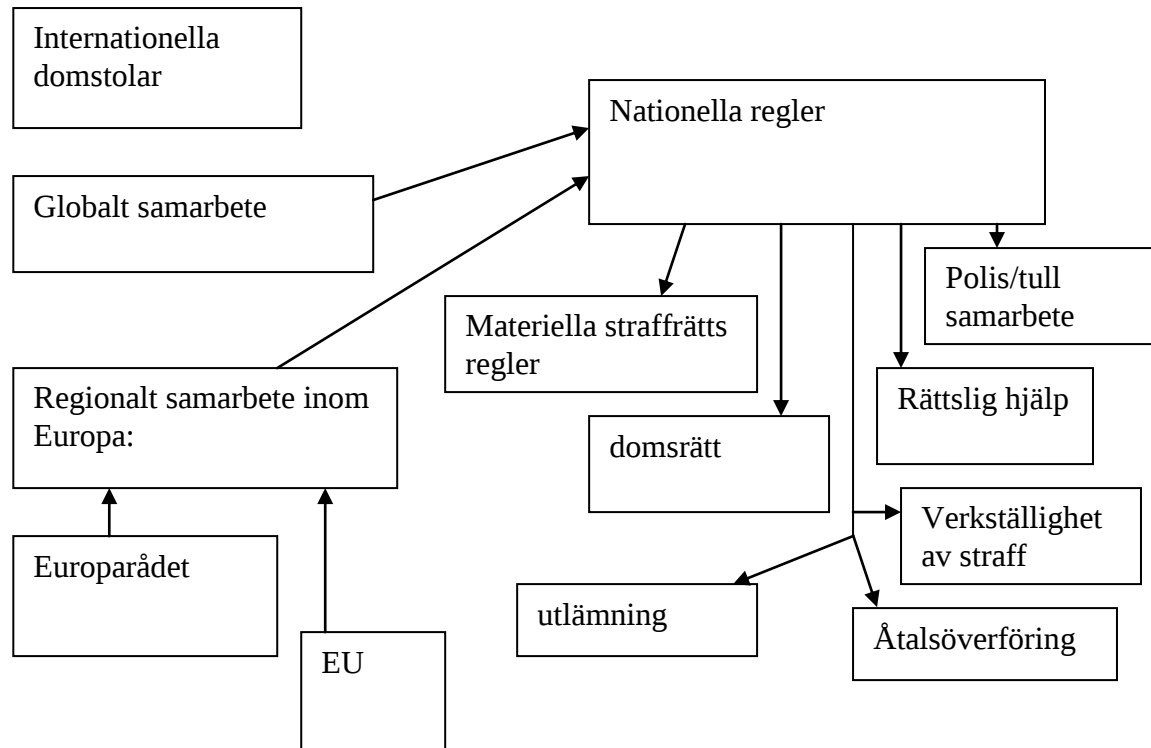

T4: föreläsning om Internationell straffrätt

Professor Iain Cameron

Internationell straffrätt: en översikt

Hur man närmar sig frågan om brott med internationell anknytning kan lagföras i Sverige.

- Fyra steg: Steg 1. Har ett brott mot svensk lag begåtts? BrB – presumtion att det gäller extraterritoriellt. Dock, se upp för begränsningar i brottsbegreppet (territoriella, med hänsyn till medborgarskap eller skyddsobjekt).
- BrB 11:1 "För oredlighet mot borgenärer döms också en gäldenär som, då konkurs är förestående, *ur riket bortför* tillgång av betydande värde med uppsåt att hålla den undan konkursen..."
- BrB 19:4 "*Svensk medborgare*, som utan tillstånd av regeringen eller den regeringen bemyndigat låter bruka sig såsom ombud för främmande makt i diplomatisk angelägenhet som rör riket..." (DN 2019-02-14)
- BrB 18:1 "Den som, med uppsåt att *statsskicket* ska med vapenmakt eller annars med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av *statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten* på så sätt ska framtvingas eller hindras..."
- Special straffrätt, SOU 1953:14, s. 436: presumtion att det *inte* gäller extraterritoriellt
- Undantag – se BrB 2:4. Exempel, NJA 2008 s. 1135, Lag (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, Lag (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet m.m.

Hur man närmar sig frågan om brott med internationell anknytning kan lagföras i Sverige,
forts

- 2. Är svensk domstol behörig?
- 3. Föreligger det hinder mot åtal?
- 4. Är eventuella krav på åtalsförordnande uppfyllda?

Allmänt om jurisdiktion

- Ingen tvångsmedelsanvändning i en annan stats territorium: Lotus fallet (France v Turkey) PCIJ Rep. Ser A no. 10 (1927), SOU 2017:89 (hemlig dataavläsning), SOU 2023:22
- ...*utan samtycke* Lag (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete), såvitt gäller Danmark, SÖ 2000: 15 Konungariket Danmarks förklaring med avseende på artikel 41.9 i Schengenkonventionen
- Sju/åtta jurisdiktionsprinciper
- Primära och sekundära/ovillkorliga och villkorliga principerna
- Positiva och negativa jurisdiktionskonflikter, Art 85 FEUF, Förordning (2014:1553) om förebyggande och lösning av jurisdiktionstvister
Folkrättsliga begränsningar på jurisdiktionsanspråk: Estonialagen, SFS 1995:732, HR för Västra Sverige, Mål: B 1962-21, 2021-02-15.
- Genomsökning på distans: RB 28:10a-10i, "Den okända lagringsplatsen" NJA 2023 s. 231

Behörighetsregler enligt BrB: territorialitet

- BrB 2:1, st. 1 ” § Svensk domstol är behörig att döma över brott som har begåtts i Sverige.” (Territorialitetsprincipen).
- BrB 2:1, st. 2 ”Ett brott anses ha begåtts i Sverige om gärningsmannen handlade här. I fråga om straffbar underlåtenhet anses brottet ha begåtts i Sverige om gärningsmannen borde ha handlat här eller befann sig här när han eller hon borde ha handlat. Om det för straffansvar krävs att gärningen medfört en viss effekt anses brottet ha begåtts i Sverige även i de fall effekten inträdde i Sverige eller, vid försök, enligt brottsplanen sannolikt skulle ha inträtt här.” (Ubikvitetsprincipen och Effektsprincipen)
- Prop 2020/21:204, s. 97-8.

Underlåtenhetsbrott och medverkan

- BrB 2:1 st 3. "Ett brott som utgör medverkan till någon annans brott anses ha begåtts i Sverige om den medverkande handlade här."
- "I fråga om straffbar underlåtenhet anses brottet ha begåtts i Sverige om den medverkande borde ha handlat här eller befann sig här när han eller hon borde ha handlat."
- "Om gärningsmannens brott anses ha begåtts i Sverige, anses den medverkandes brott också ha begåtts här."

Kvarstående problem?

- Internet brottslighet
- Förberedelse och stämplingsåtgärder som vidtagits i Sverige, men utförandet av brottet och dess effekter har inträffat i ett annat land lokaliseras *inte* till Sverige (jfr RH 2000:84).

Brott som har begåtts utanför Sverige

- Distinktion mellan ovillkorlig och villkorlig jurisdiktion.
- BrB 2:3, p. 1 (flagprincipen), 4 (skyddsprincipen) och 6 (universalprincipen) – ovillkorlig.
- Brb 2:3, p. 2 (aktiva personalitetsprincipen, med vissa modifikaationer och tillägg), 3 (passiva personalitetsprincipen) och 5 (härledd jurisdiktion) – villkorlig.

Brb 2:3, p. 2

- a) av någon som vid gärningstillfället var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige,
- b) av någon som när åtal väcks för brottet är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige,
- c) av någon som *finns* i Sverige och det på brottet enligt svensk rätt kan följa fängelse i mer än sex månader, eller
- d) i utövningen av ett svenskt företags näringsverksamhet och det är fråga om givande av muta, grovt givande av muta eller handel med inflytande enligt 10 kap. 5 d § 2.

Dubbelstraffbarhet och lex mitior principen: varför?

- Icke-interventionsprincipen (Straffrättsliga åtgärder mot sexköp utomlands, Lagrådsprotokoll vid sammanträde 2017-12-20)
- Förutsebarhet
- Pragmatiska skäl
- Cameron, I., Double criminality under pressure, i Festskrift till Per Ole Träskman, Norstedts, 2011
- Asp, P., Min sons bästa väns mamma – en liten text om dubbel straffbarhet, i Festskrift till Per Ole Träskman, Norstedts, 2011

Dubbelstraffbarhet och lex mitior principen

- **BrB 2:5 st 1** ”I de fall som avses i 3 § 2, 3 och 5 är svensk domstol behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (dubbel straffbarhet). Om brottet har begåtts på flera staters område är kravet på dubbel straffbarhet uppfyllt om gärningen är straffbar enligt lagen på *någon* av gärningsorterna. Det får inte dömas till påföljd som är strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.”
- Jfr NJA 1992 s. 925
- Jfr NJA 2008 s. 930 (preskription), Prop 2020/21:204 s.114.

Undantag till kravet på dubbelstraffbarhet

- BrB 2:5 st 2 "Första stycket gäller inte
 1. om brottet har begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig,
 2. om brottet har begåtts vid tjänstgöringen av någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell militär insats eller i internationell civil krishantering,
 3. brott för vilket det lindrigaste straff som är föreskrivet enligt svensk lag är fängelse i fyra år eller mer", *och*
 4. vissa särskilda brott: sexbrott mot barn, könsstympning av kvinnor, vissa internationella brott

Skyddsprincipen

- Innebär att Sverige har ovillkorlig jurisdiktion över brott
- a) riktat sig mot rikets säkerhet, allmän verksamhet, eller annat av rättsordningen särskilt skyddat svenskt intresse, eller
- b) brott som begåtts i utövningen av tjänst eller uppdrag som innefattar svensk allmän ställning.

Härledd jurisdiktion

- = att Sverige har tagit emot ett begäran om lagföring, eller utlämning (som har nekats) eller om Sverige är bunden av en traktat som kräver att man antingen lagför eller utlämnar

Vissa internationella brott

- Folkmord, krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten, kapning och andra terroristbrott
- Högsta domstolen, NJA 2022 s. 796, "Universalitetsprincipen", krav på något slags anknytning ändå (jfr BrB 2:8)?
- Svea hovrätt, grovt folkrättsbrott och mord i Iran 1988, Mål: B 9704-22, beslut 2022-12-13,
- NJA 2021 s. 303
- Mark Klamberg (red), Lagföring i Sverige av internationella brott, 2020

Minimistrafregeln

- BrB 2:6
- Undantag, svenska fartyg mm och fartygsbesättning

Hinder mot lagföring trots behörighet: ne bis in idem

- Rättsverkan av utländsk dom, regeln, jfr EU domstolen, Förenade målen C-187/01 (Hüseyin Gözütok) och C-385/01 (Klaus Brügge), ECLI:EU:C:2003:87 samt
- Art 50 EU Stadgan om grundläggande rättigheter
- BrB 2:9, st 1 ”Har frågan om ansvar för brott prövats genom en dom som har meddelats av någon annan domstol än svensk domstol och som fått laga kraft, får den tilltalade inte lagföras i Sverige för en gärning som omfattats av prövningen”

Undantag till ne bis in idem

- BrB 2:9, st 2 "Om inte annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige, får dock lagföring ske om
 1. den tilltalade har frikänts från ansvar på den grunden att gärningen inte utgjorde brott enligt den lag som domstolen tillämpade,
 2. verkställighet av den utdömda påföljden inte pågår av någon annan anledning än att påföljden redan har verkställts i sin helhet eller bortfallit enligt den lag som är tillämplig för verkställigheten,
 3. lagföringen gäller brott som avses i 1 § eller 3 § 4 [skyddsprincipen], såvida inte den tidigare lagföringen har skett på begäran av svensk myndighet eller sedan personen har utlämnats eller överlämnats från Sverige för lagföring,
 4. den tidigare lagföringen eller domen uppenbart står i strid med svenska allmänna rättsprinciper, eller
 5. sådana förhållanden föreligger som enligt 58 kap. 3 § rättegångsbalken kan föranleda resning till men för den tilltalade"

Beaktande av utländsk påföljd (avräkningsprincipen)

- BrB 2:11 "Om någon döms i Sverige för en gärning som avses i 9 § ska det vid bestämmande av påföljd tas skälig hänsyn till verkställighet av tidigare utdömd påföljd som den tilltalade undergått till följd av den tidigare lagföringen. Frihetsberövande till följd av den tidigare lagföringen ska om möjligt i sin helhet räknas av från böter eller fängelse.
- I de fall som avses i första stycket får det dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet eller påföljden helt efterges"

Hinder mot lagföring trots behörighet: BrB 2:12

- ”De begränsningar av svensk domstols behörighet och tillämpligheten av svensk lag som följer av allmän folkrätt eller av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige ska iakttas.”

Åtalsförordnande, allmänt

- Tre nivåer
- (1) allmän åklagare (OBS, Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet)
- (2) Riksåklagaren
- (3) regeringen.

Brott begångna *inom* riket, BrB 2:2, krav på särskilt åtalsförordnande

- Utländska fartyg och luftfartyg Article 27, UNCLOS, 1982, Article 4, Tokyo Convention 1963
- Statsimmunitetsregler
- Utländska militära styrkor (Partnership for Peace)
- Aggressionsbrottet
- Brott mot internationell brottmålsdomstolens rättskipning

Brott begångna *utom* riket, BrB 2:7

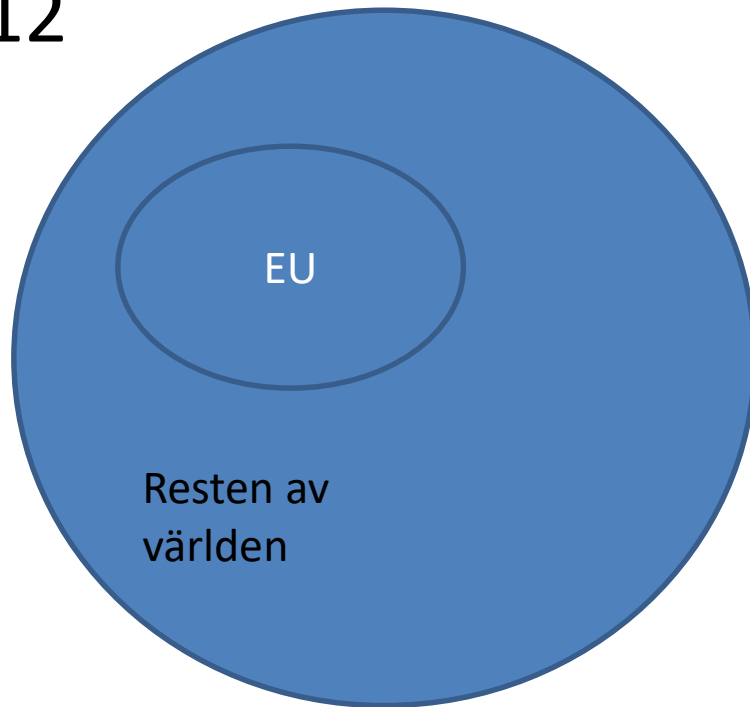
- Åtal som allmän åklagare är kompetent att väcka: om brottet
 - ”1. har begåtts ombord på ett svenskt fartyg eller luftfartyg eller i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på ett sådant fartyg,
 - 2. har begåtts i utövningen av tjänst eller uppdrag som innefattar svensk allmän ställning,
 - 3. har begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig,
 - 4. har begåtts vid tjänstgöringen av någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell militär insats eller i internationell civil krishantering,
 - 5. har begåtts i Danmark, Finland, Island eller Norge eller på fartyg eller luftfartyg i reguljär trafik mellan orter belägna i Sverige eller någon av dessa stater,
 - 6. har begåtts mot svenskt intresse av en svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare eller av en utlänning med hemvist i Sverige, eller
 - 7. är osann utsaga eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol.
- Andra stycket gäller dock inte i fråga om brott som riktats mot Internationella brottmålsdomstolens rättskipning” (dvs RÅ väcker åtal).

Brott begångna *utom* riket, BrB 2:8

- Riksåklagaren beslutar om åtalsförordnande om inte annat är särskilt föreskrivet.
- Vid denna prövning ska det särskilt beaktas
 1. om ett åtal här i landet är förenligt med Sveriges folkrättsliga förpliktelser,
 2. i vilken utsträckning brottsligheten eller den misstänkte har anknytning till Sverige,
 3. om åtgärder för lagföring har inletts eller kommer att inledas i en annan stat eller vid en internationell domstol, och
 4. vilka faktiska möjligheter det finns att utreda brottet och lagföra den misstänkte här.
- När det gäller brott som har begåtts utomlands av någon som vid gärningstillfället var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige eller, när åtal väcks för brottet, är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige, får riksåklagaren överlämna prövningen till en annan allmän åklagare.
- Om det finns anledning att anta att prövningen har särskild betydelse för Sveriges utrikes- eller säkerhetspolitik och riksåklagaren bedömer att det inte finns hinder mot att väcka åtal, ska riksåklagaren med eget yttrande överlämna ärendet till regeringen för beslut.

Något om internationell rättslig hjälp

- Lag (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Bygger på idén om ett *begäran* ÅFS 2007:12

Rättslig hjälp inom EU

- EU samarbete bygger på principen om ömsesidigt erkännande: en utfärdande och en verkställande stat.
- Exempel;
- Lag (2003:1156) om en europeisk arresteringsorder
- Lag (2005:500) om erkännande och verkställighet inom EU av frysningsbeslut en europeisk utredningsorder
- Lag (2017:1000) om en europeisk utredningsorder
- Se även Lag (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete, syftar bl a till att genomföra två EU-beslut, Prümrådsbeslutet och Atlasrådsbeslutet.
- Påverkan på svensk rätt: Ulf Wallentheim och Joakim Zetterstedt, Europeiska unionens straffrätt i allmän domstol I och II, SvJT 2021

Utlämning

- NJA 2022 s. 1045
- NJA 2022 N 11
- NJA 2022 s. 709